

६)चिकट सापळा (स्टीकी ट्रॅप)

१.चिकट सापळ्याच्या दोन्ही बाजूंना चिकट द्रव लावलेला असतो त्यामुळे रस शोषण्याच्या किडी आकर्षित होवून चिकट द्रवावर घट्ट चिकटून तेथेच मरतात.

२.चिकट सापळ्याचा उपयोग प्रामुख्याने पांढरी माशी, फुलकिडे/ तुडतुडे/ मावा /नाग आळी या किडीच्या व्यवस्थापनासाठी केला जातो.

३. हे चिकट सापळे गडद पिवळ्या आणि गडद निळ्या या दोन रंगांचे असतात.

४. गडद पिवळ्या रंगाचे चिकट सापळे पांढरी माशी तुडतुडे माव व नाग आळी या किडींना आकर्षित करतात.

५. गडद निळ्या रंगाचे चिकट सापळे फुलकिडे आणि मावा किडीस आकर्षित करतात.

प्रमाण- प्रती एकर -२० चिकट सापळे शेतात लावणे अत्यंत फायदेशीर आहे.

फेरोमोन ट्रॅप्स व ल्युअर वापरण्याच्या पद्धती-

अ.क्र.	पीक	कीड	ट्रॅपचा प्रकार	ल्युअर्स	एकरी प्रमाण
१	कापूस, ऊस, हरभरा, मका, तूर, टोमॅटो, ढोबळी मिरची, वाटाणा, द्राक्षे इ.	हिरवी बोंडअळी	फनेल ट्रॅप	हेली ल्युअर	५ ते ७
२	सोयाबीन, कापूस, भुईमुग, गुलाब, द्राक्षे, कोबी, फ्लॉवर, मिरची, तंबाखू, सुर्यफूल इ.	पाने खानारी अळी	फनेल ट्रॅप	स्योडो ल्युअर	५ ते ७
३	कापूस	गुलाबी बोंडअळी	डेल्टा स्टीकी ट्रॅप	पेक्टोनो ल्युअर	५
४	कापूस व भेंडी	टिपक्यांची बोंडअळी	फनेल ट्रॅप	एरवीट ल्युअर	५ ते ७
५	कापूस	काटेरी बोंडअळी	फनेल ट्रॅप	एरीन ल्युअर	५ ते ७
६	काकडी, दोडकी, काली, पडवळ, टेमसर, कोहळा, कलिंगड, खरबूज, दुधीभोपळा इ.	वेलवर्गीय फळमाशी	फ्लाय टी ट्रॅप	बॅक्यु ल्युअर	६
७	आंबा, पेरू, चिकू, डाळीब, मोसंबी, संत्री, द्राक्षे इ.	फळझाडावरील फळमाशी	फ्लाय टी ट्रॅप	बॅडोर ल्युअर	६
८	ऊस	खोड कीडा	वोटा ट्रॅप	ई एस बी ल्युअर	६ ते ८
९	ऊस	कांडी अळी	वोटा ट्रॅप	आय एन बी ल्युअर	६ ते ८
१०	ऊस	शेंडे अळी	वोटा ट्रॅप	एस टी बी ल्युअर	६ ते ८
११	कोबी, फ्लॉवर	चौकोनी टिपक्यांचा पतंग	वोटा ट्रॅप	डी.बी.एम ल्युअर	१६ ते २०
१२	वांगी	शेंडा आणि फळे पोखरणाऱ्या अळी	वोटा ट्रॅप	ल्युसीन ल्युअर	१६ ते २०
१३	नारळ	लाल सोंडया भुंगा	बकेट ट्रॅप	आर.पी. डब्ल्यू ल्युअर	२
१४	नारळ	गेंडा भुंगा	बकेट ट्रॅप	आर.बी. ल्युअर	२
१५	धान (भात)	खोड कीड	फनेल ट्रॅप	स्क्रॉपो ल्युअर	५ ते ७

लेख संकलन

डॉ. मिलिंद डी. जोशी

विषय विशेषज्ञ (पीक संरक्षण),
कृषि विज्ञान केंद्र, बारामती

डॉ. सय्यद शाकीर अली

प्रमुख व वरिष्ठ शास्त्रज्ञ,
कृषि विज्ञान केंद्र, बारामती

कीड नियंत्रणात सापळ्यांचे महत्व

निर्मिती अर्थसहाय्य :

प्रकल्प संचालक आत्मा, पुणे

कृषि भवन, शिवाजीनगर, पुणे - ४११ ००५

फोन : ०२०-२५५३०४३१

E-mail : pdatmapune@gmail.com

तांत्रिक लेखन व प्रकाशन:

कृषि विज्ञान केंद्र, बारामती

माळेगांव खुर्द, बारामती, पुणे - ४१३ ११

फोन : ०२११२-२५५२०७, २५५२२७

E-mail: kvkbmt@yahoo.com

Web: www.kvkbaramati.com

कीड नियंत्रणात सापळ्यांचे महत्व

एकात्मिक किडनियंत्रण पद्धतीतील सापळे हे एक महत्वाचे साधन आहे. किटकांमध्ये मादीच्या अथवा नराच्या शरिरातून एक विशिष्ट प्रकारच्या रासायनिक द्राव हवेत सोडण्यात येत असतो. या द्रावाच्या वासाने नर अथवा मादी कीटक दूरदूरवरून मिलनासाठी एकमेकांकडे आकर्षिते जातात. या द्रावाचा फेरोमोन असे म्हणतात. विरुद्धलिंगी किडींना आकर्षित करण्यासाठी याचा उपयोग होतो. या फेरोमोन द्रावाच्या गुणधर्माचा वापर करून किडींवर, त्यांच्या संख्येवर व प्रजोत्पादनावर नियंत्रण मिळविले जाते. सापळ्यामध्ये कृत्रिमरित्या तयार केलेल्या फेरोमोन्सच्या द्रावणाने भिजलेले रबर बसविलेले असते. त्यांच्या वासाने नर कीटक आकर्षित होवून सापळ्यात अडकले जातात व त्यांचा नाश केला जातो.

१. किटकनाशक व मजुरीवरील खर्चात बचत होते.

२. फेरोमोन हे बिनविषारी असल्यामुळे प्रदूषणाचा प्रश्न उद्भवत नाही.

३. हव्या असलेल्या किडींचे नियंत्रण करता येत असल्यामुळे मित्र किडींना सुरक्षित.

४. किटकनाशक मारण्याची योग्य वेळ समजते. (सर्वेक्षणामुळे आर्थिक नुकसानाची पातळी समजते).

५. हाताळण्यास अत्यंत सोपे व अतिशय सुरक्षित. सापळ्यात वापरण्यात येणारे फेरोमोन हे कृत्रिमरित्या तयार केलेले असतात. ते वेगवेगळ्या किडीसाठी वेगवेगळे असतात.

- फेरोमोन सापळे दोन कारणांसाठी वापरले जातात.

१. किडींच्या प्रादुर्भावाची पातळी समजण्यासाठी .

२. मोठ्या प्रमाणावर कीड पकडण्यासाठी.

उपलब्ध सापळे:-

नरसाळा (फनेल) सापळ्याचा वापर प्रामुख्याने तूर, हरभरा, सोयाबिन, सुर्यफुल, भुईमुग, टोमॅटो, भेंडी, मिरची इ. पिकांमध्ये केला जातो.

- फनेल सापळ्यामध्ये त्याच्या

खालच्या भागाला एक लांबट पिशवी बसविलेली असते आणि त्या पिशवीमध्ये किडींचे नर पतंग पकडले जातात.

- हरभ-यावरील घाटेअळी, सोयाबीन वरील लष्करी अळी, टोमॅटो आणि भेंडीवरील फळे पोखरणारी अळी,

तुरीमधील शेंगा पोखरणारी अळी, कपाशीमधील शेंदरी बोंड अळी, ढोबळी मिरचीवरील फळे पोखरणारी अळी नियंत्रणासाठी ल्युअर बसविलेला असतो. हे ल्युअर्स १ ते २ महिन्यांनंतर बदलावे लागतात.

• सापळे लावण्याची पद्धत-

सापळ्यांचा वापर करताना कडे व्यवस्थीतपणे एका काठीला घट्टपणे बांधावे. पिशविचा खालचा भाग बंद करून काठीला बांधावा. काडी जमिनीत घट्ट रोवावी. साधारणपणे सापळ्यांचे छप्पर पिकाच्या उंची पेक्षा एक ते दोन फूट वर असावे.

प्रमाण - प्रति एकरी - १० ते १२

२. पाण्याचा सापळा (वोटा-ट्रॅप)-

ल्युअरचा वापर करून आकर्षित केलेले पतंग त्याखाली ठेवलेल्या पाण्यात पडून मरतील, अशा प्रकारची रचना यामध्ये असते.

यामध्ये नरसाळयाच्या

आकाराच्या प्लॅस्टिकच्या

भांड्यात पाणी राहील अशी रचना असते. त्यावर छोट्या दांड्याची टोपी लावून तीच्या खाली ल्युअर बसवितात. नरसाळे काठीवर उभे केले जाते. फेरोमोन ल्युअरला आकर्षित झालेल पतंग नरसाळ्यातील पाण्यात पडून मरतात. हा सापळा वांग्यावरील शेंडा व फळ पोखरणा-या अळीसाठी उपयुक्त आहे.

प्रमाण- प्रति एकर - ६ ते ८

३) फ्लाय टी ट्रॅप-

हा सापळा वेलवर्गीय भाज्याच्या व फळझाडांवरील फळमाशीकरीता वापरला जातो. ही फळमाशी फळभाज्यांचे फारच नुकसान करते. फळमाशीने फळात अंडी घातल्यानंतर आळ्या आतील गर खाली लागतात. त्यामुळे फळे पोसत नाहीत, कुजतात व गळून पडतात. काकडी, दोडका, भोपळा, कार्ली, घोसाळी, टरबूल, कलिंगड इ. पिकांवर ही कीड आढळते. वेलवर्गीय भाज्याच्या फळमाशी नियंत्रणा करीता बॅक्क्यू ल्युअर वापरली जाते.

- तसेच आंबा, पेरु, चिक्कू, डाळिंब, मोसंबी, संत्री, द्राक्षे इ.

फळझाडांवर आढळणा-या

फळमाशीच्या नियंत्रणासाठी बॅडोर ल्युअर वापरली जाते.

सापळा लावण्याची पद्धत -

सापळ्याची रचना अत्यंत सोपी आहे. त्याचे मुख्य तीन भाग असतात पिवळ्या रंगाचे प्लास्टीकचे गोलाकार मात्र मध्ये पोकळी असलेले भांडे, त्यावरील पारदर्शक झाकण आणि त्यात बसावयाची ल्युअरची कांडी, खालच्या भांड्यात पाणी भरून वरती ल्युअर लावून सापळा दोरीने अथवा

तारेने काठीला अडकवतात. पिकात मध्यभागी १.५ ते २ मी. उंचीवर ठेवावा आकर्षित झालेल्या फळमाश्या खालच्या बाजुने असलेल्या पोकळीतून आत शिरतात व पाण्यात पडून मरतात. नंतर माश्या काढून टाकून पाणी बदलावे. प्रमाण- प्रति एकर ६. सदरचे ल्युअर या सापळ्यात सुमारे १० ते १०० दिवसांपर्यंत परिणामकारक राहतात.

४) नारळावरील लाल व गेंड्या भुंगरे पकडण्याचा सापळा-

- लाल भुंगा-याच्या आळ्या सुपारीच्या झाडावर शेंड्यातील मऊ भाग खाऊन कॉब नष्ट करतात. त्यामुळे झाडाची वाढ थांबून कालांतराने झाड नष्ट होते.

• वापरण्याची पद्धत-

- प्लास्टीकच्या छोट्या बादलीच्या आकाराच्या भांड्यात पाणी कीटकनाशक

नारळाच्या फळाच्या मऊ गर, भुंगे-यांना खाण्यायोग्य ठेवला जातो. झाकणाला आतून आर. पी. डब्लू. / आर. बी. ल्युअर लावावी.

- खालच्या भांड्यात वरच्या बाजुला ४ छिद्र असतात. त्यातून भुंगेरे आत प्रवेश करतात. भुंगेरे आत आल्यावर गर खाण्यासाठी उतरतात व किटकनाशक मिश्रीत पाण्यात मरून पडतात.

- सापळा झाडाला सुमारे ४ ते ५ फुट उंचीवर बांधतात.

- प्रमाण- प्रति हे. १ ते २

५) प्रकाश सापळे

- किटकांना रात्रीच्या वेळी प्रकाशाचे खूप आकर्षण असते. याच तत्वाचा वापर करून अतिशय सोप्या पद्धतीने प्रकाश सापळे लावून किडनियंत्रण करता येते.

१) शेतात पिकांमध्ये साधा कंदिल मोठ्या परातीत ठोकळ्यावर ठेवून परातीत रॉकेल मिश्रीत अथवा किटक -नाशक मिश्रीत पाणी ठेवावे. त्यामुळे आकर्षित होणारे कीटक पाण्यात पडून मरतात.

२) तिकाटव्यावर गॅसबत्ती टांगून त्याखाली फळीवर किंवा स्टुलावर रॉकेल अगर किटकनाशक मिश्रीत पाण्याची परात ठेवावी.

३) शक्य असल्यास विजेचा बल्ब लावून त्याखाली एका टबामध्ये रॉकेल अगर किटकनाशक मिश्रीत पाणी ठेवल्यास पतंगा, भुंगा इ. आकर्षित होवून पाण्यात पडून मरतात.

प्रमाण - प्रति हेक्टर १ प्रकाश सापळा.

